

Elamata elu magusvalus poeesia

ARVUSTUS

MÜÜDI REKONSTRUKTSIOON. Saaremaa ooperipäevadel tuli maailma esmaettekandele Moskva Helikoni kontsertetendus «Mr. Georg Ots».

Heli Lääts laulis kunagi, et me kõik saame murelipuudeks. Ilmselt nii ongi, see on me saatus. Aga üksikud meist saavad müütideks. Isiklik müüt on inimese pilet sümbolsele surematusele.

Liigikaaslaste kollektiivne mälu on soe ja suhteliselt glamuurne koht, kus igavikku veeta. See paik asub moraalses mõttes teispool head ja kurja, seal on sõbralikult koos diktaatorid ja dissidendid, pühakud ja massimõrvarid.

Ajaloo kiirel ja laiavoolulisel jõel pinnale jäämiseks vajab iga suurmehe elulugu müüti nagu uppuja päästerõngast. Kel seda pole, jääb ajalukku mitte isiksuse, vaid pelgalt nimena, hea, kui sedagi. Nime suudab omakorda elama panna üksnes seda saatev lugu. Kas see on tõene või mitte, polegi tagantjärele tegelikult üldse oluline. Müüt kehtestab end sageli ajaloolise tõe kadumise hinnaga.

Georg Ots, kelle sünnist möödub tuleva aasta märtsis sada aastat, on kindlasti üks neid eestlasi, kes väärrib ning vajab oma müüti. Või õigemini vajame seda meie, kes me veel murelipuudeks pole saanud. Sest Ots on üks meie rahvuslikest rikkustest - teda unustades unustaksime end vaesemaks.

Isikumüüdi kese

Tema suure aastapäeva eel on meil õige aeg eneselt küsida, millist Georg Otsa me vajame. Millisena soovime ja suudame teda mäletada? Mida üldse on temast mäletada? Milline on Georg Otsa isikumüüdi kese - see, mis peaks tal aitama ajaproovile vastu panna? Kas see müüt on valmis või vajab veel tuunimist? Või on juba pöördumatult amortiseerumas?

Ajakindel isikumüüt vastab enamasti mingile arhetüübile. Neist levinuimad ning armastatuimad on lunastaja, märter, mässaja, kangelane, despoot, diktaator, dissident, ohver, geenius, pühak, poeet, muusa, elukunstnik, tšempion, visionäär, eneseohverdaja, enesehävitaja, tõekuulutaja, ülejooksik, eremiit, hull jne.

Georg Ots oli omamoodi kindlasti geenius - aga mitte niivõrd looja (sellele mõistele romantismiajastul antud tähenduses), vaid eelkõige ning üksnes interpret. Maailm ning tema ajalugu on täis suurepäraseid interpreete, kuid väljaspool vastava eriala spetsialistide kitsast ringi mäletatakse neist vaid üksikuid.

Seega vajab Georg Otsa müüt püsimiseks ja kasvamiseks samuti loominguväliseid asjaolusid. Kuid tema eluloos ei leidu kas kahjuks või õnneks midagi devalveerumatult traagilist, poeetilist, heroilist

Postimees

26.07.2019

Alvar Loog

166000

14

Ooper

vms. Kahte esimest kasutab näiteks edukalt oma vundamendiplokkidena Raimond Valgre legend.

Kunstilises vormis on Georg Otsa isikumüüdi tuunimisse seni panustanud kaks suuremat kunstiteost: Andrus Vaariku muusikaline lavastus «Georg» (2005, stsenaarist Urmas Vadi) ning Peeter Simmi mängufilm «Georg» (2007, stsenaaristid Mati Põldre ja Aleksander Borodjanski). Kumbki tegi ise moodi katse näidata legendi taga inimest, dekonstrueerida müüti masside ebajumalast ning asendada see müüdiga üksildasest ja õnnetust inimesest. Sama rida jätkab ka kolmapäeva õhtul Saaremaa ooperipäevadel esietendunud Moskva Helikon Opera kontsertlavastus «Mr. Georg Ots», üks Eesti tänavuse teatrisuve enim reklaamitud ning enim oodatud sündmusi. Sellele stsenaariumi kirjutanud Marina Skalkinat ei huvita Ots mitte kunstniku, vaid mehena.

Ning seega on Otsa elu ja isikut esitatud peamiselt läbi tema naissuhete, mille seni avalikult teada olnud hulgale on Skalkina lisanud veel ühe - kreeka päritolu kanada soprani Teresa Stratase. Kellest on fantaasia jõulisel kaasabil kujundatud üks Otsa elu leitmotiive. Skalkina mängib modaalsustest kõige mängulisemale - võimalikkusele, elamata jäänud elu magusvalusale poeesiale. Kui kahes eespool nimetatud teoses astus Georg Otsa rollis üles Marko Matvere, siis Bertmani lavastuses on Otsa koha peal tühjus. Ta on nagu Godot - müütiliste kirjandustegelaste seas üks kõige müütilisemaid -, kellest räägitakse, kelle poole õhatakse, keda oodatakse, kuid keda ennast kaadris pole. Ainult selle vahega, et Ots pole mitte alles tulemata, vaid on juba lahkunud. Ta on laval foto-, video- ja helijäädvustuste kujul ning austajannade, kadestajate, kolleegide, kaasaelajate ja julgeolekuorganite nuhkide mälestustes.

Samas näis Bertman justkui natuke flirtivat ideega, et ehk on Ots väljamõeldud kangeline, isiksuslik simulaakrum, meie kollektiivse fantaasia projektsioon ajalukku - nagu näiteks Jeesus Kristus, kelle ajaloolises isikus on tegelik tõde, niivõrd kui seda üldse leidub, päästamatult uppunud müüdi kastmesse. Aga see on üksnes muljevirvendus, üldiselt hoidub Skalkina ja Bertmani tõlgendus Otsast nii jõulisest müüdiloomest kui ka selle dekonstruktsioonist.

Publik sõi peost

Selle lavastuse üldine tundetoon on kogu oma välisest mängulisusest hoolimata sügavalt sentimentaalne, kantud lugupidamisest ning tänutundest nimategelase vastu. Pateetikapedaal sai vajutatud täiesti põhja, kui iseenda tänuväärse rollis tuli ühes stseenis lavale Otsa omaaegne lavapartner, suur kunstnik ja võluv inimene, Estonia koloratuursopran Anu Kaal. See oli ilus ja mõjus, ent samas häbitult odav võte - nagu puudli kasutamine lastelavastuses. Publik sõi peost: ahhetas, plaksutas ja pühkis pisaraid. Elu tegi kunstile

ära, tekitas ebavõrdse võrdluse ning konkurentsi, milles kunst kaotatud vahemaad kogu järelejäänud pooleteise vaatuse jooksul enam tagasi teha ei suutnudki.

Teistes peaosades astusid üles René Soom, Heli Veskus, Natalia Zagorinskaja ja Aleksei Issajev, kellest igaüks sai nii näidelda kui ka laulda. Lavastuse muusika tuli märkimisväärselt suures osas lindilt, kusjuures Soom alustas või lõpetas Otsa-väärilise sooritusega mitu numbrit, kus nimikangelane ise esines salvestuse vahendusel.

Ehkki seda lavastust reklaamiti kui kontsertetendust, polnud ta õieti ei kontsert ega etendus. Nii draamastseenide kui ka muusikanumbrite hakituse tõttu ei saanud ei muusika ega draama end vajalikul määral lahti laotada ning seeläbi omaenese dramaturgilisi kõrgpunkte saavutada. Lugu oli ülelibisev, üksnes sündmusi ja tegelasi markeeriv, ilma psühholoogilise sügavusmõõtmega.

Esitusele tulnud palade leidliku asetamisega dramaturgilisse funktsiooni oli Bertman saavutanud põnevaid tulemusi, ent nende nautimiseks ja mõtestamiseks ei jätnud lavastuse kiirkerimist meenutav tempo kahjuks eriti aega. Välise dünaamika eest hoolitses edukalt tagalaval hiigelekraanil jooksnud videograafika.

Ajalugu armastab jama

Ehkki selle lavastuse tegemisele oli ilmselt kulutatud mitu korda vähem aega, energiat ja raha kui reklaamimisele ning tulemus näis natuke toores (eks olnud selle kinnituseks ka laval tekstiraamatu tuge vajanud esitajad), ei saa kogu ettevõtmist kuidagi läbikukkumiseks pidada.

Tuleb tunnistada, et tegu on katsetusega ülimalt raskes ning tänamatus žanris, kus legendi elu ja loomingulise pärandi esitlemisel tuleb laveerida lugupidava aupaklikkuse, ajaloolise tõepära, kunstilise autoripositsiooni ning üldrahvaliku meelelahutuslikkuse ideaalide vahel, mis praktilises teostuses ja vaataja vastuvõtus sageli üksteisele jalgu kipuvad jääma.

Elu on näidanud, et mida lugupidavam ja tõetruum on käsitus, seda igavam ta publikule tundub. Linnahalli «Georgi» muusikalil, mis mängis fantaasia kaasabil julgelt meelelahutuslikkusele ning mängulisusele, õnnestus pateetika lõksu edukalt vältida.

Elulooainelistest eesti muusikadraamadest väärrib samas kontekstis märkimist Erkki-Sven Tüüri ooper «Wallenberg» - groteski keeratud lugu holokaustiajastu pühakust -, mille Eesti lavastuse üks autoreid oli samuti Dmitri Bertman.

Tuleb vist tõdeda, et Georg Otsal oli erakordne anne ja vist ka erakordne isiksus, aga mitte erakordne elusaatus. Kõik katsed väita kunstilises vormis vastupidist on ilmselt määratud mõjuma abitute katsetena kivist vett välja pigistada.

Esietendusel istus minu selja taga müütiline mees, kes on

eestlaste jaoks ajaloo künnise suure varuga ületanud. Tema isikukuvandit toetab tema enese tahte vastaselt antiikmütoloogia mastaabis legend mingitest müstilisel moel kaduma läinud kohvritest koos kümne miljoniga. Kõik, kel vähegi mõistust peas, teavad, et see on juriidiliselt tõestatud jama. Aga ajalugu armastab jama. «Mr. Georg Ots» seda kas kahjuks või õnneks eriti ei pakkunud.

Kontsertetendus

«Mr. Georg Ots»

Libretist Marina Skalkina Lavastaja Dmitri Bertman Dirigent Valeri Kirjanov Peaosades: René Soom, Heli Veskus, Natalia Zagorinskaja ja Aleksei Issajev
Helikon Opera orkester ja koor Esietendus Saaremaa ooperipäevadel 24. juulil

"Kuna selle lavastuse tegemisele oli ilmselt kulutatud mitu korda vähem aega, energiat ja raha kui reklaamimisele, näis tulemus natuke toores."

Helikon Opera lavastus «Mr. Georg Ots». Nimikangelase pildi all teose peamiste kõrvaltegelaste kehastajad Heli Veskus, René Soom ja Aleksei Issajev.

Alvar Loog, toimetaja

